

УДК 81'367.332.7

<https://doi.org/10.31548/philolog2020.02.006>

**СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНА СТРУКТУРА РЕЧЕНЬ
З ЧИСЛІВНИКОВИМ КОМПОНЕНТОМ
В ЛАТИНСЬКІЙ МОВІ**

В. Д. ШИНКАРУК, доктор філологічних наук, професор,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: vashyn2010@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0001-8589-4995>

Анотація. У статті проаналізовано семантико-синтаксичну структуру речень з числівниковим компонентом в латинській мові, що визначають кількісну характеристику істот або конкретних предметів, обґрунтовано зміст валентного потенціалу предиката кількості в реченнєвій структурі; розглянуто речення не лише з формально-граматичного, а й з семантичного погляду, що дало змогу об'єднати синтаксичні конструкції з кількісними значеннями в латинській мові в один підтип; виокремлено реченнєві структури із числівниковим компонентом, що становлять ускладнені прості речення, в яких предикат кількості виступає в приіменниковій субпозиції (позиція складеного підмета), яка для числівника генетично є первинною, а функціонально – вторинною; виокремлено двокомпонентні, трикомпонентні, чотирикомпонентні, п'ятикомпонентні, шестикомпонентні, семикомпонентні і восьмикомпонентні різновиди семантико-синтаксичної структури простого речення з числівниковим компонентом і визначено засоби їх вираження та особливості в семантико-синтаксичній структурі речення.

Ключові слова: числівники, числівниковий компонент, предикати кількості, речення, реченнєва структура, семантико-синтаксична структура речення, латинська мова.

Актуальність теми дослідження. У мовознавчій науці помітно посилюється інтерес до вивчення семантико-синтаксичної структури речень, основні тенденції якої пов'язані з розглядом об'єктивно-сміслового змісту речення як відображення певного явища об'єктивної дійсності, що зосередило увагу науковців на вивченні реченнєвотвірної здатності семантичних класів предикатів.

Дослідження валентного потенціалу дієслівних предикатів набуло особливої актуальності, що сприяло встановленню можливих меж породжених ними типів семантико-синтаксичної структури.

Семантико-синтаксична структура речень з числівниковим компонентом, тобто структура речень, породжена предикатами кількості, є найменш

дослідженою у мовознавстві.

Актуальність наукової статті зумовлена потребою дослідити в латинській мові особливості семантико-синтаксичної реченнєвої структури з числівниковим компонентом та обґрунтувати зміст валентного потенціалу предиката кількості в реченні.

Аналіз досліджень і публікацій. Семантико-синтаксичну структуру речень у мовознавчій науці досліджували Й. Андерш, І. Вихованець, В. Гак, К. Городенська, Н. Гуйванюк, А. Загнітко, Н. Іваницька, В. Кононенко, М. Личук, Г. Навчук, М. Плющ, Г. Сильницький, М. Телеки, В. Храковський, В. Шинкарук, К. Шульжук, Л. Шутак та ін.

Зокрема, Й. Андерш наголошує, що «трактування семантичної структури

речення тільки з опорою на структуру ситуації може призвести до того, що реченню буде приписана семантична структура, якої воно насправді не має. Наприклад, якщо вважати, що семантичні структури таких речень, як *Він говорить про неї багато поганих слів* і *Він обговорив її ізоморфно* відображають структуру ситуації, то це означає приписати їм однаковий статус: *агенс – дія – пацієнс – зміст*. Разом із тим у семантичній структурі другого речення відсутній учасник процесу (зміст), оскільки предикат *обговорювати* не відкриває для нього відповідної функціональної позиції. Цей приклад ще раз підтверджує, що структурні особливості мови, зокрема лексико-граматична природа дієслова, вжитого у функції предиката, відіграють вирішальну роль при конструюванні семантичної структури речення» [1, с. 13].

Ідея валентного потенціалу предиката в реченнєвій структурі знайшла відображення у наукових працях закордонних мовознавців Ш. Баллі [2], Ж. Дамурета (Jacques Damourette) та Е. Пішона (Edouard Pichon) [22].

Особливим статусом у семантико-синтаксичній структурі речення характеризуються числівникові компоненти, дослідженню яких була приділена увага науковців: О. Безпояско [3], К. Городенської [3, 6], Н. Кавері [8], М. Леонової [10], О. Межова [13], Т. Лукінової [11], М. Плющ [14], Н. Попович [15], В. Русанівського [3], В. Шинкарука [10, 20], Г. Щербатюк [21] тощо.

Мовознавець О. Межов вирізняє чотири основні семантичні варіанти предикатів кількості: статично-кількісні (власне-кількісні) предикати; предикати кількості-відношення; динамічно-кількісні предикати; кількісно-вікові предикати [13, с. 5-8].

Досліджуючи предикати кількості в українському мовознавстві, Н. Попович і В. Шинкарук, виокремлюють шість різновидів предикатів кількості: предикати власне-кількості; предикати неозначеної

кількості; предикати приблизної кількості; предикати розподільної кількості; предикати кількості-відношення; предикати динамічно-кількісної ознаки [15, с. 5-8].

У традиційному мовознавстві зосереджували увагу переважно на формально-синтаксичному аспектові вживання числівників, тобто на їхньому використанні в ролі головних і другорядних членів речення. Саме тому особливої актуальності набуло в контексті функціонального багатоаспектного аналізу речення комплексне дослідження числівникових компонентів – у взаємозв'язку їхніх семантико-синтаксичних та формально-синтаксичних функцій.

У класичній філології відсутні комплексні наукові дослідження семантико-синтаксичної латинської реченнєвої структури з числівниковим компонентом.

Мета наукової розвідки – обґрунтувати особливості реченнєвих структур з числівниковим компонентом в латинській мові та здійснити аналіз співвідношення семантико-синтаксичної і формально-синтаксичної структур речень з предикатами кількості.

Об'єктом пропонованого дослідження є семантико-синтаксичні конструкції, мотивовані предикатом кількості, а його предметом – семантична й структурна інтерпретація реченнєвих структур з числівниковим компонентом в латинській мові у рамках вибудованої ними функційної парадигми.

Результати. Практично всі граматики середньовічної Європи ґрунтувалися саме на римській традиції, що підтверджує авторитетність латинської мови і вагомість для сучасних досліджень.

Грамаітичні школи Давнього Риму з деякими змінами проіснували до кінця Римської імперії. З кінця I ст. н. е. школи грамаітистів фінансувалися і контролювалися міськими органами влади. У I-II ст. н. е. грамаітичні школи поширилися у всіх провінціях Римської імперії.

У римській традиції мали місце класифікації частин мови, які, хоч і

несуттєво, відрізнялися від запропонованої Діонісієм Фракійським восьми-членної частиномовної класифікації. Так, у I ст. н.е. один з кращих граматистів свого часу Квінт Реммій Палемон, орієнтуючись на Александрійську школу, створив нормативний підручник латинської мови, де класифікація частин мови зберегла свою восьмичленну структуру. Граматична термінологія, використана в роботі Палемона, є термінологічною базою сучасного мовознавства.

Внесок римських мовознавців у граматичну теорію числівників полягає в тому, що специфіка вживання числівника виявляється передусім у синтаксичних зв'язках з іншими словами і в латинській мові вони поділяються на кількісні (*numeralia cardinalia*), порядкові (*numeralia ordinalia*), розділові (*numeralia distributiva*), прислівникові (*numeralia adverbialia*).

При числівниках у латинській мові вживаються відмінки (*casus*) з такими значеннями: *ablativus temporis et accusativus temporis*.

Ablativus temporis (аблятив часу), що вказує на час виконання дії, відповідаючи на запитання *коли?*, *у який час?* і вживається без прийменника при словах: *annus* – рік; *tempus* – час; *aetas* – вік; *aera* – епоха; *saeculum* – сторіччя; *mensis* – місяць; *dies* – день; *hora* – година; *ver* – весна; *nox* – ніч та ін., напр.: *Roma anno septingentesimo quinquagesimo tertio ante aeram nostram condita est.* – Рим був заснований 453 р. до нашої ери.

Accusativus temporis (знахідний часу), що вказує на час тривалості дії, а також вік, відповідаючи на питання *як довго?*, *протягом якого часу?* і вживається іноді з прийменником *per* (протягом) та перекладається українською мовою знахідним або родовим відмінком зі словом «протягом», напр.: *Graeci decem annos Troiam expugnabant.* – Греки здобували Трою протягом десяти років.

Досліджуваний матеріал презентує в

латинській мові особливості семантико-синтаксичної реченнєвої структури з числівниковим компонентом. Реченнєві структури, до складу яких уходять числівникові компоненти, науковці кваліфікують нерідко як квантитативні односкладні або двоскладні речення.

До теоретичних засад квантитативних речень вперше звернувся О. Шахматов, кваліфікувавши ці речення як окремий різновид односкладних структур [18]. Проте синтаксичний статус їх і досі залишається остаточно не з'ясованим.

На особливості речень з кількісними словами в ролі головних членів звернула увагу і мовознавець А. Каминіна, назвавши їх ґенітивно-кількісними, і виділила в окремий різновид односкладних безособових структур [9, с.25].

Функцію родового відмінка в таких реченнях як підметову визначив Ю.Костинський і зарахував речення цього типу до двоскладних структур [12, с.50-56].

Вивчення реченнєвих структур з числівниковим компонентом не лише з формально-граматичного, а й з семантичного погляду дало змогу об'єднати синтаксичні конструкції з кількісними значеннями в один підтип, який Г. Золотова назвала квантитативними реченнями, вважаючи їх двокомпонентними, що складаються з суб'єкта і числівникового чи прислівникового предиката [7, с.133].

Двокомпонентні і формально, і семантично визначає також кількісно-іменні речення Н. Шведова. З формально-граматичного погляду в них є два члени речення, як і в підметово-присудкових реченнях, але це не підмет і не присудок, тому такі речення не є підметово-присудковими. З семантичного погляду – це двокомпонентні речення, в яких є суб'єкт і предикат [19, с.330]. Чимало мовознавців розглядають конструкції з “родовим окличним” як ґенітивні варіанти квантитативних речень [17, с.260-270]. Ці речення можуть бути не тільки одно-, а й двокомпонентними, пор.: *Багато слів, а діла мало* (Укр. прислів'я); *Слів – багато*.

Квантитативні речення з різними

видами кількісних слів, на нашу думку, треба розглядати як певну систему синтаксичних структур, щоб переко-
натися в їхній однотипності. Нерозчленований характер суб'єкта і предиката квантитативні речення мають тоді, коли вони називають явища, предмети, осіб, що існують об'єктивно, незалежно від чиєїсь волі.

У латинській мові головний член може складатися з кількісного числівника (*numeralia cardinalia*) й іменника (*numen substantivum*) у родовому відмінку (*genetivus singularis*), напр.: **Cum de tertia vigilia castra movissent** (Caes. B. C. 1. 63. 3) – Коли під час третьої варти табір знявся; **Fiunt de uno populo duo corpora** (C. Jur. Civ.fr. 3. 2. 2) – З одного народу виділилося дві частини; **Omnia Gallia in partes tres divisa est** (Caes. B. G. 1. 1. 1.) – Уся Галлія поділена на три частини.

Семантична схема речення, сформованого за участю предиката кількості, загалом має такий вигляд:

ЕР = П (кількість) + А (експ.), де ЕР – елементарне просте речення, П (кількість) – предикат зі значенням кількості, А (експ.) – істота-носії (учасник процесу).

На власне-синтаксичному рівні така логічна структура отримує варіантну репрезентацію у зв'язку з різноманітним морфологічним втілення предиката кількості. У межах семантико-синтаксичного зрізу латинської мови суб'єкт зреалізовано за допомогою граматичних категорій дієслова, прикметника й числівника.

Сполучення кількісного числівника з родовим відмінком (*genetivus singularis*) виконує функцію предиката кількості. Суб'єктний член здебільшого виражений прийменником **in** – **e(y)**, **a**, **ab** – **eid** та родовим відмінком, напр.:

Quotidie vel potius in dies singulos breves litteras ad te mitto (C. Att. 5. 7) – 3 кожним днем я посилаю до тебе все коротші листи; **Dies circiter XXV in eo loco commoratus, opera dabat** (Caes. B. G. 5. 7. 3) – Пробувши на тому місці близько двадцяти п'яти днів, він займався справами.

Особливістю реченнєвих структур з числівниковим компонентом є співвідношення їхньої формально-синтаксичної та семантико-синтаксичної структури, що сформовані на основі предиката кількості і зумовленого ним суб'єкта кількісної ознаки. Їм відповідають двоскладні формально-синтаксичні прості речення із складеним присудком, вираженим числівником і зв'язковим компонентом (дієсловом-зв'язкою *бути* в нульовій чи експліцитній формі або дієсловами – напівзв'язками) та підмет у нетиповій для цієї позиції формі – формі родового відмінка, яку перенесено в цю позицію реченнєвої структури з кількісно-іменних сполук, пор.:

Amicus est tamquam alter ego (Cicero). – Друг неначе другий я; **Latrante uno latrat statim et alter**. – Коли один собака загавкає, зараз же і другий підхоплює; **Duabus sellis sedere**. – Сидіти на двох стільцях.

Семантико-синтаксичну структуру речення формує предикат, який своєю валентністю програмує кількісно-якісний склад субстанційних синтаксем і визначає їхні функції. Лівобічний аргумент (суб'єкт) є завжди обов'язковим, тоді як правобічний (об'єкт, адресат тощо) може належати або не належати до реченнєвої рамки. Речення із предикатами кількості в позиції присудка належать в латинській мові до непродуктивних двоскладних речень.

Реченнєві структури із числівниковим компонентом, в яких предикат кількості виступає в приіменниковій субпозиції (позиція складеного підмета), в латинській мові для числівника генетично є первинною, а функціонально – вторинною. У позиції складеного підмета предикат кількості опинився внаслідок об'єднання двох семантично елементарних речень в одне, базовим для якого послужило речення із предикатом дії або стану, а друге елементарне речення зазнало згор-
тання, про що свідчить нейтралізація семантично-синтаксичної валентності

предиката кількості в приіменниковій субпозиції і підпорядкування кількісно-іменникового члена основному предикатові ускладненого простого речення, пор:

Doctrina multiplex, veritas una. – Вчень багато, істина одна; *Duo non faciunt collegium.* – Двоє не становлять товариства; *Duos qui lepores sequitur, neutrum capit.* – Хто за двома зайцями поженеться, жодного не спіймає; *Falsus in uno, falsus in omnibus.* – Фальшивий в одному – фальшивий в усьому.

Складений підмет, виражений числівниково-іменниковою сполукою, має синкретичну семантико-синтаксичну природу, бо він поєднує значення суб'єкта дії або стану і предиката кількісної ознаки, що дає підстави кваліфікувати його як кількісний суб'єкт дії або стану. Використання предикатів кількості у приіменниковій субпозиції ускладнених простих двоскладних речень стало природнішим і продуктивнішим порівняно з їхнім використанням у позиції присудка елементарного простого двоскладного речення [5, с.111].

У традиційному мовознавстві, зорієнтованому на вивчення формально-синтаксичної структури речення, серед засобів вираження головних членів двоскладних та головного члена односкладних речень виділяють числівники та нерозкладні числівниково-іменні сполучення, що послужило підставою для іменування цих речень квантитативними, або кількісними, та віднесення їх до речень однотипної структури. Семантико-синтаксичний ярус реченнєвої структури засвідчив відсутність однозначного зв'язку між компонентами формально-синтаксичної та семантико-синтаксичної структури, вираженими числівниками або числівниково-іменними сполученнями.

Присудки, виражені числівниками і зв'язковими компонентами, співвідносяться із предикатами кількості, а зумовлений ними суб'єкт кількісної ознаки корелює із підметом у формі родового відмінка.

Присудкові числівниково-іменні

сполучення є засобами вираження предикатів стану, а підметові числівниково-іменні сполучення – кількісного суб'єкта дії або стану, що репрезентує суб'єктну синтаксему, ускладнену предикатним значенням кількості.

На матеріалі, що містить понад 900 прикладів, добутих внаслідок суцільної вибірки, виокремлено й проаналізовано компонентну парадигму. Основний масив її утворюють предикати кількості.

Найтиповішими для латинської мови є такі моделі з числівниковим компонентом:

1) **двокомпонентні:** *Supra tres* (Hor. C. 3. 19. 15) – Більше трьох; *Ad unum* – Усі до одного; *Ambo meliores* – Одне одного варті; *Doctrina multiplex* – вчень багато; *Veritas una* – істина одна; *Fuimus ad tricentos* – Нас було близько трьохсот; *Ob decem minas* – За десять мін;

2) **трикомпонентні:** *Ab hora tertia bibebatur* (C. Phil. 2. 41. 104) – Після третьої години; *Quinque milia nummum* – п'ять тисяч сестерціїв; *Conscientia mille testes* (Quintilianus). – Сумління вартє тисячі свідків; *Duabus sellis sedere* – Сидіти на двох стільцях; *Duo non faciunt collegium* – Двоє не становлять товариства; *Primus inter pares* – Перший серед рівних; *Sexennio post Vejios captos* (C. Div. 1. 44 100) – На шостий рік після взяття Вей; *Circa eandem horam* (Liv. 42. 57. 10) – Приблизно о тій самій порі; *Octavam circiter horam* (Hor. Ep. 1. 7. 47) – Близько восьмої години; *Vixit annis nonaginta* (Vell. 1. 1. 3) – Він прожив дев'яносто років;

3) **чотирикомпонентні:** *Amicus est tamquam alter ego* (Cicero) – Друг неначе другий я; *Nemo solus satis sapiens* (Plautus). – Ніхто одинцем не буває досить мудрим; *Singuli singulorum deorum sacerdotes* – По одному жерцю для кожного бога; *Hasta sex pedes longa* – Спис довжиною шість футів; *Omnes Latini ab Alba oriundi* (Liv. 1. 52. 2) – Усі латиняни походять з Альби; *Esquilinae duo montes habiti* – Есквілінський пагорб має два підйоми (Germaniae (Catul.); Galliae (C.)); *Sexennio post Vejios captos*

(C. Div. 1. 44 100) – На шостий рік після взяття Бей; *Inter horam tertiam et quartam* – Між третьою і четвертою годиною; *Numquid duas habetis patrias?* (C. Leg. 2. 2. 5) – Та невже ви маєте дві батьківщини?;

4) **п'ятикомпонентні**: *Cum de tertia vigilia castra movissent* (Caes. B. C. 1. 63. 3) – Коли під час третьої варти табір знявся; *Fiunt de uno populo duo corpora* (C. Just. 3. 2. 2) – З одного народу виділилося дві частини; *Murum in altitudinem pedum sedecim perducit* (Caes. B. G. 1. 8. 1) – Він будує мур висотою шістнадцять футів; *Latrante uno latrat statim et alter* – Коли один собака загавкає, зараз же і другий підхоплює; *Frustinates tertia parte agri damnati* (Liv. 10. 1. 3) – Фрустинатів позбавили третини їх земельних володінь; *Bestiolae quaedam unum diem vivunt* (C. Tusc. 1. 39. 94) – Деякі маленькі живі істоти живуть один день; *Tres viros capitales populum rogato* – Нехай він запитає народ про трьох славетних мужів; *Ad tuam formam illa una dignat* (Pl. Mil. 968) – Лише та одна є достойною твоєї краси; *Si denariis quadringentis Cupidinem illum putasset* (C. Verr. 4. 7. 13) – Якби він оцінив цього Купідона у сорок денаріїв;

5) **шестикомпонентні**: *De duobus malis minus est semper eligendum* – З двох лих слід вибрати менше; *Carthagine quotannis annui bini reges creabantur* – В Карфагені щороку вибиралося по два цари; *Prior horum apud Massagetos in proelio cecidit* (Nep. 21. 1. 2) – Перший із них загинув у битві з массагетами; *Mithridates annum iam tertium et vicesimum regnat* (C. Man. 3. 7) – Матридат царює уже двадцять третій рік; *Zama quinque dierum iter a Carthagine abest* (Liv. 30. 29. 2) – Зама знаходиться від Карфагену на відстані п'ятиденного шляху; *Caesar circiter milia passuum quattuor progressus* (Caes. B. G. 5. 49. 5) – Цезар пройшов близько чотирьох миль;

6) **семикомпонентні**: *Una erat magno usui res praeparata a nostris* (Caes. B. G. 3. 14. 5) – Одна річ була виготовлена нами для широкого вжитку; *Milia passuum tria ab eorum castris castra point* (Caes. B. G. 1. 22. 5) – Він розмістив

свій табір на віддалі трьох миль від їхнього; *Civitas ea (Saguntum) sita passus mille ferme a mari* (Liv. 21. 7. 2) – Ця держава (Сагунт) розташована на відстані милі від моря; *Nos apud Alysiam unum diem commorati sumus* (C. Fam. 16. 3. 1) – В Алізії ми затрималися на один день; *Regio imperio duo sunt iique consules appellantur* (C. Leg. 3.8) – Царською владою нехай будуть наділені двоє, які називатимуться консулами;

7) **восьмикомпонентні**: *A medio fere colle in longitudinem sex pedum murum praeduxerant* (Caes. B. G. 7. 46. 3) – Майже від середини пагорба вони провели мур довжиною у шість футів; *Albani priores ingenti exercitu in agrum Romanum impetum fecere* (Liv. 1. 23. 3) – Альбанці першими з великим військом вчинили напад на римські поля; *Inter ipsum pugnae tempus decem naves in sinu stabant* (Liv. 32. 29. 2) – Під час самої битви у бухті стояло десять кораблів; *Videturne omnem hic beatam vitam in una virtute ponere?* (C. Tusc. 5. 12. 35) – Хіба ж не видається, що він вбачає щасливе життя в одній тільки доброчесності?

У двокомпонентних, трикомпонентних, чотирикомпонентних, п'ятикомпонентних, шестикомпонентних, семикомпонентних і восьмикомпонентних різновидах семантико-синтаксичної структури простого речення з числівниковим компонентом дієслово (*verbum*) є абсолютно пануючим членом речення, йому підпорядковані всі інші іменники, яким у свою чергу підпорядковані прикметники та числівники. Семантико-синтаксична структура речення постає позиційною моделлю, в якій семантико-синтаксичний предикат відповідно до свого змісту визначає кількість актантів та їх функцій.

Предикат кількості зумовлює наявність суб'єктної синтаксеми здебільшого у формі *Nominativus* і формує реченнєву конструкцію N1 + Vf + Num, де N1 – експерієнсив у номінативі, Vf – особова форма дієслова, Num – предикат кількості. Така структура є найпоширенішим різновидом простого речення з числівниковим компонентом в

синтаксичному ладі латинської мови.

На рівні синтаксису латинської мови предикат кількості структурує функційну парадигму $N1 + Vf + Num / N1 + Adj + Num / N1 + Vf + Num + Adj / N1 + Vf + Num + Adv$ відповідно до варіантних форм своєї граматичної репрезентації. Аналіз конститuentів логічного й семантико-синтаксичного прошарків членів такого утворення дає вагомі підстави стверджувати, що компонентам парадигми притаманна симетричність їхніх складників.

До внутрішньої організації мінімальних реченнєвих структур та оформлення їхніх компонентів має безпосередній стосунок категорія відмінка іменників. Відмінкові та прийменниково-відмінкові форми є основним засобом реалізації й диференціації мінімальних реченнєвих структур і їхніх модифікацій. У семантичному плані відмінки реалізують семантико-синтаксичну валентність предиката кількості.

Семантико-синтаксична структура речення з числівниковим компонентом співвіднесена з обсягом його об'єктивних смислів, мінімальний обсяг яких складає семантична конфігурація, тобто набір необхідних для семантичного вирізнення речення семантичних ролей плюс значення кількості.

Основними категоріями семантико-синтаксичної структури простого речення з числівниковим компонентом в латинській мові є категорія предикатності та категорія субстанційності.

Категорія предикатності є визначальною, оскільки виступає основним елементом називання пропозиції та передбачає відповідних її учасників. Категорія предикатності охоплює такі реалізації: синтаксема дії, синтаксема стану, синтаксеми якості.

Категорія субстанційності охоплює такі різновиди: синтаксема суб'єкта, синтаксема об'єкта, синтаксема адресата, синтаксема інструмента, синтаксема локатива.

Семантико-синтаксичній структурі речення з числівниковим компонентом характерні інваріантні (основні) та варіантні (неосновні) форми реалізації синтаксеми.

Зокрема, в латинській мові інваріантною (основною) формою реалізації синтаксеми суб'єкта є форма *Nominativus*.

Варіантними (неосновними) формами вираження суб'єкта виступають: форми *Dativus*, *Accusativus et Ablativus*.

Семантика синтаксеми варіюється, що залежить від особливостей її сполучуваності (релятивно-ситуативних виявів). Зокрема, синтаксема суб'єкта в реченнєвих структурах з числівниковим компонентом може набувати таких ознак: суб'єкта дії та суб'єкта стану.

Висновки. Реченнєві структури з числівниковим компонентом в латинській мові визначають кількісну характеристику істот або конкретних предметів, в яких зміст валентного потенціалу формує предикат кількості, що виступає в приіменниковій субпозиції (позиція складеного підмета), яка для числівника генетично є первинною, а функціонально – вторинною.

Розгляд семантичної структури речення слід здійснювати з обов'язковим урахуванням типу предиката, його лексико-семантичної природи, від якої безпосередньо залежить кількість учасників дії та їх рольовий статус.

Синтаксична й семантична структура речень з предикатами кількості здебільшого симетрична: компоненти семантико-синтаксичної структури речення якісно й кількісно збігаються з компонентами формально-синтаксичної структури.

Основними категоріями семантико-синтаксичної структури простого речення з числівниковим компонентом в латинській мові є категорія предикатності та категорія субстанційності.

Семантико-синтаксичний і формально-граматичний рівні відображають єдність змісту і форми реченнєвих структур з числівниковим компонентом, що має специфічний вияв, оскільки основним чинником виокремлення певного члена речення є зміст, який передається певною формою, а не форма, що репрезентує зміст.

Перспективою подальших досліджень є аналіз реченнєвих структур з

числівниковим компонентом у зіставному дослідженні різних мов, що уможливить встановлення спільних і відмінних площин вираження предиката кількості.

Питання, пов'язані з існуванням

Список використаних джерел

1. Андерш Й. Ф. Типологія простих дієслівних речень у чеській мові в зіставленні з українською. Київ: Наук. думка, 1987. 191 с.

2. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. Москва: Изд-во иностр. лит., 1955. 416 с.

3. Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови. Морфологія: *Підручник*. Київ: Либідь, 1993. 336 с.

4. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. Київ: Наук. думка, 1988. 256 с.

5. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. Київ: Наук. думка, 1992. 224 с.

6. Городенська К. Г. Семантичний і морфологічний потенціал предикатів кількості. *Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки*. Луцьк, 2002. № 5. С. 23–26.

7. Золотова Г. А. Коммуникативные аспекты русского синтаксиса. Москва: Наука, 1982. 368 с.

8. Кавера Н. В. Особливості реалізації семантики якості предикатами в сучасній українській мові. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови. 2014. Вип. 11. С. 94–98.

9. Камынина А. А. О полупредикативных конструкциях в простом предложении. М.: Изд-во МГУ, 1974. 52 с.

10. Леонова М. В. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. К.: Вища шк., 1983. 264 с.

11. Лукінова Т. Б. Числівники в слов'янських мовах: (порівняльно-історичний нарис). НАН України; Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ: Наукова думка, 2000. 370 с.

12. Костинский Ю. М. Подлежащее – в

функційних синтаксичних парадигм, мотивованих предикатом кількості в латинській мові, потребують подальшого ґрунтовнішого розгляду.

родительном падеже? Русская речь. 1969. № 6. С.50–56.

13. Межов О. Г. Суб'єктні синтаксеми у структурі простого речення. Дис. ... канд. філол. наук. Волинь, 1998. 179 с.

14. Плющ М. Я. Категорії суб'єкта і об'єкта в структурі простого речення. К.: Вища школа, 1986. 175 с.

15. Попович Н. М., Шинкарук В. Д. Синтаксична структура речень з числівниковим компонентом в українській мові: монографія. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. 136с.

16. Русская грамматика: В 2 т. Москва: Наука, 1980. Т. 2.: Синтаксис. 709 с.

17. Слинько І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови. Проблемні питання. Київ: Вища школа, 1994. 669 с.

18. Шахматов А. А. Синтаксис русского языка. Москва.-Ленинград: Учпедгиз, 1941. 620 с.

19. Шведова Н. Ю., Лопатина В. В. Русская грамматика. Москва, 1990. 639 с.

20. Шинкарук В. Д. Особливості категорії предиката кількості у структурі диктуму. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія "Філологічні науки" / Редкол. Ніколаєнко С. М. (відп. ред.) та ін. К.: Міленіум, 2015. Вип. 215. Ч.1. С.7–14.

21. Щербатюк Г. Х. Два, три, чотири [Про зв'язок числівників з іменниками]. *Культура слова*. Респ. міжвід. збірник. 1977. Вип.13. С.97–100.

22. Damourette, J., Pichon. P. Des mots à lapenseé. Essai de grammaire de la langue française [Text], 1968–1971. 567 p.

References

1. Andersh, Y. F. (1987). Typolohiya prostykh diyeshlivnykh rechen' u ches'kiy movi v zistavleni z ukrayins'kouy

[Typology of simple verb sentences in the Czech language in comparison with Ukrainian]. Kyiv: Nauk. dumka, 191.

2. Balli, Sh. (1955). Obshchaya lingvistika i voprosy frantsuzskogo yazyka [General linguistics and questions of the French language]. Moscow : Izd-vo inostr. lit., 416.

3. Bezpoyasko, O. K., Horodenska, K. H., Rusanivs'kyi, V. M. (1993). Hramatyka ukrayins'koyi movy. Morfolohiya: Pidruchnyk [Grammar of the Ukrainian language. Morphology: Textbook]. Kyiv: Lybid', 336.

4. Vykhoanets, I. R. (1988). Chastyny movy v semantyko-hramatychnomu aspekti [Parts of speech in the semantic-grammatical aspect]. Kyiv : Nauk. dumka, 256.

5. Vykhoanets, I. R. (1992). Narysy z funktsionalnoho syntaksysu ukrayins'koyi movy [Essays on the functional syntax of the Ukrainian language]. Kyiv : Nauk. dumka, 224.

6. Horodenska, K. H. (2002). Semantychnyi i morfolohichnyi potentsial predykativ kil'kosti [Semantic and morphological potential of quantity predicates]. Scientific Bulletin of Lesya Ukrainka Volyn State University. Luts'k, 5, 23–26.

7. Zolotova, G. A. (1982). Kommunikativnyye aspekty russkogo sintaksisa [Communicative aspects of Russian syntax]. Moscow : Nauka, 368.

8. Kavera, N. V. (2014). Osoblyvosti realizatsiyi semantyki yakosti predykatamy v suchasniy ukrayins'kyy movi [Features of the implementation of quality semantics by predicates in the modern Ukrainian language]. Naukovyy chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 10: Problems of grammar and lexicology of the Ukrainian language, Vol. 11, 94–98.

9. Kamynina, A. A. (1974). O polupredikativnykh konstruktsiyakh v prostom predlozhenii [On semi-predicative constructions in a simple sentence]. Moscow: Izd-vo MGU, 52.

10. Leonova, M. V. (1983). Suchasna ukrayins'ka literaturna mova: Morfolohiya [Modern Ukrainian literary language: Morphology]. Kyiv: Vyshcha shkola, 264.

11. Lukinova, T. B. (2000). Chyslivnyky v

slov'yans'kykh movakh: (porivnyal'no-istorychnyy narys) [Numerals in Slavic languages: (comparative-historical essay)]. NAN Ukrayiny; Instytut movoznavstva im. O. O. Potebni. Kyiv : Naukova dumka, 370.

12. Kostinskiy, Yu. M. (1969). Podlezhashcheye – v roditel'nom padezhe? [Is the subject in the genitive?]. Russkaya rech' [Russian speech]. 6, 50–56.

13. Mezhov, O. H. (1998). Sub'yektni syntaksemu u strukturi prostoho rechennya [Subjective syntaxes in a simple sentence structure]. Dys. ... kand. filol. nauk. Volyn, 179.

14. Plyushch, M. Ya. (1986). Katehoriyi sub'yekta i ob'yekta v strukturi prostoho rechennya [Subject and object categories in a simple sentence structure]. Kyiv: Vyshcha shkola, 1986. 175.

15. Popovych, N. M., Shynkaruk, V. D. (2011). Syntaksychna struktura rechen' z chyslivnykovym komponentom v ukrayins'kyy movi: monohrafiya. [Syntactic structure of sentences with a numeral component in the Ukrainian language: monograph]. Chernivtsi: Chernivets'kyi nats. un-t, 136.

16. Russkaya grammatika [Russian grammar] : In 2 volumes (1980). Moscow: Nauka, Vol. 2: Sintaksis, 709.

17. Slinko, I. I., Guyvanyuk, N. V., Kobylanskaya, M. F. (1994). Syntaksys suchasnoyi ukrayins'koyi movy. Problemni pytannya [Syntax of the modern Ukrainian language. Problematic issues]. Kyiv: Vyshcha shkola, 669.

18. Shakhmatov, A. A. (1941). Sintaksis russkogo yazyka [Syntax of the Russian language]. Moscow-Leningrad: Uchpedgiz, 620.

19. Shvedova, N. Yu., Lopatina, V. V. (1990). Russkaya grammatika [Russian grammar]. Moscow, 639.

20. Shynkaruk, V. D. (2015). Osoblyvosti katehoriyi predykata kil'kosti u strukturi dyktumu [Peculiarities of the category of quantity predicate in the structure of dictum]. Scientific Bulletin of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Series "Philological Sciences" / Editor. Nikolaenko

S. M. (ed.) and others. Kyiv : Millennium, 215, 1, 7-14.

21. Shcherbatyuk, H. Kh. (1977). Dva, try, chotyry [Pro zv'yazok chyslivnykiv z imennykamy] [Two, three, four [On the connection of numerals with nouns].

Kul'tura slova. Resp. mizhvid. Zbirnyk, 13, 97-100.

22. Damourette, J., Pichon, P. (1968-1971). Des mots à lapenseé. Essai de grammaire de la langue française [Text], 567.

Список умовних скорочень при посиланнях на оригінальні твори та імена їх авторів

Caes. B. C. 1. 63. 3 – C. Julius Caesar «De bello Civili»

Caes. B. G. 1. 1. 1. – C. Julius Caesar «De bello Gallico»

C. Jur. Civ.fr. 3. 2. 2 – M. Tullius Cicero «De jure civili in artem redigendo»

C. Att. 5. 7 – M. Tullius Cicero «Epistulae ad Atticum»

C. Phil. 2. 41. 104 – M. Tullius Cicero «Philippicae»

C. Div. 1. 44 100 – M. Tullius Cicero «Divinatione»

C. Leg. 2. 2. 5 – M. Tullius Cicero «De legibus»

C. Tusc. 1. 39. 94 – M. Tullius Cicero «Tusculanae disputationes»

C. Verr. 4. 7. 13 – M. Tullius Cicero «In Verrem (actio secunda)»

C. Man. 3. 7 – M. Tullius Cicero «Pro C. Manilio»

C. Fam. 16. 3. 1 – M. Tullius Cicero «Epistulae ad familiares»

Hor. C. 3. 19. 15 – Q. Horatius Flaccus «Carmina»

Hor. Ep. 1. 7. 47 – Q. Horatius Flaccus «Epistulae»

Liv. 42. 57. 10 – T. Livius «Ab Urbe condita»

Liv. 1. 52. 2 – T. Livius «Ab Urbe condita»

Nep. 21. 1. 2 – Cornelius Nepos «Alcibiades»

Pl. Mil. 968 – T. Maccius Plautus «Miles Gloriosus»

Vell. 1. 1. 3 – C. Vallejus Paternulus

SEMANTIC-SYNTACTIC STRUCTURE OF SENTENCES WITH A NUMERAL COMPONENT IN LATIN

V. D. Shynkaruk

Abstract. *Semantic-syntactic structure of sentences with a numeral component in Latin, which determines the quantitative characteristics of creatures or specific objects has been analyzed, the content of valence potential predicate of quantity in the sentence structure has been substantiated; the sentence has been considered not only from the formal-grammatical, but also from the semantic point of view, which made it possible to combine syntactic constructions with quantitative meanings in Latin into one subtype; the sentence structures with a numeral component, which are complicated simple sentences, in which quantity predicate appears in the noun subposition (position of the compound subject), which is genetically primary and functionally secondary for the numeral have been differentiated; two-component, three-component, four-component, five-component, six-component, seven-component and eight-component varieties of semantic-syntactic structure of a simple sentence with a numeral component have been distinguished, and the means of their expression and features in semantic-syntactic sentence structure have been determined in the article.*

Keywords: *numerals, numeral component, predicates of quantity, sentence, sentence structure, semantic-syntactic structure of a sentence, the Latin language.*